

розглядається як процес і результат розвитку особистості в обраній сфері діяльності. Вирішальним етапом професійного самовизначення є період навчання у загальноосвітній школі. Особливого значення в цьому процесі набуває проблема формування у юної особистості професійних інтересів, адекватних уявлень про психофізіологічні якості та властивості працівників, а також забезпечення достовірною інформацією про майбутню професійну діяльність.

У ході дослідження встановлено, що для оцінювання професійних інтересів старшокласників доцільне використання рівневої шкали з єдиною системою кількісного ранжування, а також комплексу діагностуючих засобів. Це перш за все анкетування, тестування, опитування, аналіз професіографічної документації, спостереження за діяльністю школярів.

Порушена у статті проблема не вичерпує всієї її багатогранності. Подальшого дослідження потребують питання практичної реалізації професійних інтересів у професійних намірах юнаків та дівчат по закінченні навчання в загальноосвітній школі, вивчення основ профорієнтаційної роботи школи в сучасних умовах та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева Г.М. Психология социального познания. – М., 1997.
2. Климов Е.А. Психолого-педагогические проблемы профессиональной консультации. – М.: Знание, 1983. – 95с.
3. Игнатенко П.Р. Формирование профессиональных ценностных ориентаций старшеклассников. – К., 1978. – 24с.
4. Льюк М.І., Симоненко В.Д., Шевченко Н.О., Орлова І.В. Кабинет профориентации. – К.: Рад. школа, 1980. – 143с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К., 1989. – 452с.
6. Крягжде С.П. Психология формирования профессиональных интересов. – Вильнюс: Москолас, 1981. – 165с.
7. Матяш Н.Ю., Мачуський В.В. Вивчення індивідуальних особливостей школярів з метою профорієнтації. – К.: РУМКПП:ТН, 1991. – 42с.
8. Мордовская А.В., Ковальова О.Г. Возможности факультативных занятий по формированию профессиональных интересов старшеклассников: Методические рекомендации.– М., 1990. – 42с.
9. Ніколенко Д.Ф., Проколієнко Л.М. Загальна, вікова і педагогічна психологія: практикум. – К.: Вища школа, 1980. – 208с.
10. Тименко М.П. Основи вибору професії: Методичні розробки. – К.: Альфа, 1992. – 98с.

УДК 372. 212. 4

Л.В. Косачова

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Питання удосконалення освітнього та культурно-виховного процесу на всіх етапах розвитку суспільства заслуговує на особливу увагу. Взаємозалежність між культурою та освітою вимагає науково-педагогічного осмислення і виступає запорукою успішного вирішення проблем, які стоять сьогодні перед різними ланками освіти.

Роль естетичного виховання в цілісному становленні особистості з давніх-давен усвідомлювалась визначними філософами (Сократом, Аристотелем та ін.), педагогічними і громадськими діячами (К.Д. Ушинським, С.Ф. Русовою, В.О. Сухомлинським, Д.Б. Кабалевським та ін.), є предметом цілеспрямованого наукового пошуку в галузі педагогіки, психології, етнопедагогіки, естетики, культурології українськими науковцями (І.Д. Бех, В.Г. Бутенко, І.А. Зязюн, А.С. Кирилюк, М.Г. Стельмахович, О.П. Рудницька, С.О. Черепанова та ін.).

На сучасному етапі розвитку української держави актуального значення набувають питання ефективного використання освітньо-виховних можливостей мистецтва у формуванні творчої особистості, що здатна пізнавати і творити прекрасне у дійсності. В результаті утворення діалогічного спілкування з мистецтвом, індивід вчиться розуміти духовний світ іншої людини, її ідеї, почуття, думки та способи самореалізації в різних видах діяльності художньо-естетичного змісту.

Як відомо, цілісне становлення особистості успішно відбувається при врахуванні двох основних факторів: внутрішніх, які являють собою особисту активність суб'єкта, та зовнішніх, які розглядаються як процес виховання.

Вивчення проблеми взаємовідношення між суб'єктами власного розвитку та носіями культури, освіти – батьками, вихователями, вчителями посідають вагомe місце в педагогіці, психології, є в центрі уваги науково-педагогічних досліджень. Особливе значення це питання набуває в дошкільному віці, коли дитина ще не здатна самостійно організувати свою діяльність, підпорядкована впливу дорослих і вимагає допомоги в налагодженні діалогічних взаємин зі світом природи, людей, мистецтва.

У даній статті наведено результати дослідно-експериментальної роботи, які засвідчують ефективність педагогічного забезпечення процесу естетичного виховання дошкільників засобами мистецтва.

Передусім слід зазначити, що в ході експерименту ми намагалися простежити динаміку формування естетичної активності дітей дошкільного віку, яка виступає важливою складовою успішного розв'язання проблем естетичного виховання у вихідній ланці неперервного процесу цілісного становлення творчої особистості.

Здійснювана протягом багатьох років дослідно-експериментальна робота пов'язана з широкою програмою наукового пошуку. Це дозволило вирішити і поетапно реалізувати основні завдання педагогічного експерименту, зібрати численні дані і фактичний матеріал, який характеризував процес естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами мистецтва. Отримані експериментальні дані охоплювали питання загального і конкретного змісту, торкалися інформаційних і організаційних аспектів освітньо-виховного впливу, дозволяли прослідкувати зміни, які відбулися в період впровадження нового змісту і технології формування в дошкільників естетичної активності.

В умовах дослідно-експериментальної роботи ми мали можливість неодноразово переконатися у тому, що діти дошкільного віку є особливими суб'єктами естетичного ставлення до дійсності і мистецтва. Вони чутливі до краси, мислять образами, виявляють творчу енергію та ініціативу. Саме тому педагогічна практика не може дозволити легковажне вирішення цього питання. Батьки, вихователі покликані створювати сприятливі умови для розвитку природних нахилів і здібностей дітей, наближати їх до різних джерел і форм художньої творчості, розвивати способи передачі побаченого, почутого, співпережитого за допомогою слів, жестів, звуків, фарб, рухів тощо. Створення власних емоційно забарвлених образів має спонукати дітей до самореалізації.

У дослідну програму була закладена система важливих принципів естетичного виховання, зокрема принцип послідовності, систематичності, варіантності форм і методів виховання, його неперервності, поваги до особистості та ін. Поряд з традиційними були апробовані й нові підходи, які дозволили зробити більш оптимальним зміст і технологію естетико-виховного впливу.

До основних змін у формуванні естетичної активності дітей можна віднести такі, як:

- посилення ролі саморегуляції естетичної активності дітей дошкільного віку;
- диференціація та інтеграція окремих форм виявлення естетичної активності дітей;
- збільшення чисельності дітей, які відповідають високому і середньому рівням сформованості естетичної активності дітей.

Зазначимо, що динаміка сформованості естетичної активності дітей виявилася передусім у тому, що посилилася роль самоорганізації, тобто тих процесів, які створюють внутрішні передумови зміцнення духовно-практичного зв'язку особистості зі світом

прекрасного. Це стає можливим лише на основі самовдосконалення особистості, свідомої регуляції того, що відбувається на рівні її почуттів, мислення та дії.

Здійснена дослідно-експериментальна робота підтвердила значущість зазначених вище теоретичних положень і висновків і засвідчила, що у дітей дошкільного віку посилюється роль саморегуляції естетичної активності, якщо цьому сприяють відповідні педагогічні вимоги. У дітей дошкільного віку, які брали участь у програмі формуючого експерименту, саморегуляція виявилась у таких проявах, як:

- самостійність емоційно-естетичного реагування на прекрасне в дійсності і мистецтві;
- спрямованість естетичної активності дітей в процесі спілкування з прекрасним в дійсності і мистецтві;
- функціональна визначеність окремих способів естетичної активності дітей дошкільного віку.

Про посилення ролі самоорганізації естетичної активності дітей дошкільного віку засвідчують дані формуючого експерименту, педагогічних спостережень та ін. Прикладом цього є посилення ролі естетичного інтересу у спілкуванні дітей з навколишнім середовищем, природою та мистецтвом. Його формування зумовлене позитивним ставленням до естетичних явищ і предметів дійсності, пов'язане з особистісно значимими почуттями. Виявлення естетичного інтересу до мистецтва ми розглядаємо у зв'язку з виявленням дітьми емоційно-естетичних реакцій на сприйняте. Вони характеризуються особливістю емоційного сприймання, розуміння поведінки художніх образів, персонажів, а також готовністю дошкільника самому творити прекрасне у певних видах діяльності.

Аналіз результатів педагогічного експерименту показав, що зміни відбулися і на рівні окремих форм виявлення естетичної активності дітей, зокрема їх естетичних почуттів, мислення та діяльності. Зазначені форми естетичної активності набули більшої диференціації, а також засвідчили про більш широкі можливості взаємозв'язку. Це стало можливим завдяки тому, що програма педагогічного експерименту була зорієнтована на те, щоб діти поступово оволоділи необхідними для них способами емоційного, інтелектуального та діяльнісного освоєння прекрасного в дійсності і мистецтві.

Прикладом диференціації емоційно-естетичної активності дітей є розвиток естетичних інтересів, сприймання та спілкування. Вони є конкретними способами встановлення духовно-практичного зв'язку з прекрасним на рівні естетичних почуттів дітей. Так естетичне сприймання сприяє тому, що перед дитиною відкривається світ емоційно забарвлених образів. У процесі сприймання краси природи, предметів побуту, творів мистецтва дошкільники реагують на почуте, побачене, відчуте. Їх естетичне сприймання характеризується індивідуальними особливостями, рівнем набутого соціокультурного досвіду.

Розвиток естетичного спілкування пов'язаний з вибіркоким ставленням дітей до явищ і предметів навколишньої дійсності, творів мистецтва. Спілкуючись з прекрасним, діти вибирають те, що для них є близьким, цікавим, приносить насолоду, задоволення. В умовах педагогічного експерименту діти навчалися самостійно спілкуватися з прекрасним, орієнтуватися у тому, що для них є цінним і важливим.

Разом з тим, помітною виявилася і тенденція до взаємозв'язку та інтеграції основних форм естетичної активності дітей. Естетичні почуття поєднувалися з роздумами дітей над тим, що є красивим у природному середовищі, речах повсякденного вжитку, творах мистецтва. Разом з вихователем діти обмірковували окремі ситуації, вчилися самостійно оцінювати прояви красивого, витонченого, виразного в житті і мистецтві. Почуття і думки дітей знаходили втілення у художньо-виконавській діяльності під час гри на музичних інструментах, малювання, ліплення. Зазначимо, що прояви інтеграційного, об'єднуючого характеру виявлялися у дітей поступово, в міру накопичення необхідного естетичного досвіду. Цей факт переконливо засвідчував, що при наявності відповідних педагогічних умов

процес формування естетичної активності дітей набуває якісно нового змісту, стає більш глибоким і структурованим.

Про динаміку сформованості естетичної активності дітей дошкільного віку засвідчують факти збільшення кількості дітей, які відповідають високому і середньому рівню естетичної підготовки.

Таблиця 1.

Динаміка сформованості естетичної активності дітей дошкільного віку

№	Рівні сформованості естетичної активності	Кількість учнів, які брали участь в експерименті			
		Констатуючий експеримент		Формуючий експеримент	
		чол.	%	чол.	%
1	Високий рівень	36	18	96	48
2	Середній рівень	46	23	80	40
3	Низький рівень	118	59	24	12
	Всього	200	100	200	100

З аналізу даних, наведених у таблиці 1, бачимо, що кількість дітей з високим рівнем сформованості естетичної активності збільшилася на 30%. Цей показник було досягнуто переважно за рахунок тієї частини дошкільників, які раніше мали середній рівень естетичної підготовки. Для цих дітей характерним був системний характер виявлення естетичної активності. Духовно-практичний зв'язок з прекрасним у дійсності і мистецтві визначався сприйманням, осмисленням краси, а також безпосередніми діями дітей. Домінуючою формою виявлення естетичної активності було творення прекрасного в дійсності і мистецтві.

Діти дошкільного віку, віднесені до групи з середнім рівнем сформованості естетичної активності набули також якісних змін, їх естетична активність носила вибіркового характер і свідчила про посилення ролі естетичного мислення. Наповнення змісту естетичної активності дітей відбувалося на основі оцінних суджень про явища дійсності і мистецтва. Діти брали активну участь у пізнавальній діяльності, спрямованій на освоєння краси природи, мистецтва, побуту.

Якщо на етапі констатуючого експерименту діти з середнім рівнем сформованості естетичної активності склали 23% з числа тих, хто брав участь в експерименті, то після впровадження дослідної програми естетичного виховання їх кількість зросла до 40%. Кількісні і якісні зміни серед цих дітей стали можливими у зв'язку з інформаційним та організаційним забезпеченням процесу формування у них естетичної активності засобами мистецтва.

На жаль, ще залишилась незначна частина дошкільнят, яких можна було віднести до групи з низьким рівнем сформованості естетичної активності. Якщо на етапі констатуючого експерименту вони склали 59%, то в результаті цілеспрямованого педагогічного впливу їх залишилося лише 12%. Діти виявляли ще спонтанний характер естетичної активності, були готові переважно до сприймання естетичних явищ дійсності і мистецтва, орієнтувалися у своєму ставленні до прекрасного на спілкування. Проте, їм бракувало ще вміння самостійно оцінювати сприйняте в дійсності і мистецтві, виникали часом проблеми, що пов'язані з виконанням художніх творів тощо. Основними причинами відставання в естетичному розвитку дітей був поганий стан здоров'я, мали місце у їх розвитку моральні та фізичні відхилення. Цим дітям потрібні були додаткові заняття, а також індивідуальний підхід до формування естетичної активності засобами мистецтва.

Бачимо, що динаміка сформованості естетичної активності дошкільнят не була випадковою і свідчила про ефективність дослідної програми. Діти оволоділи у процесі формуючого експерименту необхідними знаннями, вміннями і навичками у галузі художньої і естетичної культури, навчилися використовувати естетичний досвід у процесі самостійного спілкування із прекрасним в дійсності і мистецтві. Усе це спонукало їх до активної взаємодії

з прекрасним в природі, побуті, мистецтві, дозволяло послідовно вирішувати завдання і ситуації ігрового художньо-виконавського і творчого характеру.

Таким чином, результати дослідно-експериментальної роботи надали можливість простежити динаміку формування естетичної активності дошкільників. Про ефективність педагогічного забезпечення зазначеного процесу переконливо свідчить порівняльний аналіз результатів констатуючого та формуючого експерименту, які вказують на успішне вирішення проблеми естетичного виховання дітей дошкільного віку. Новизна технології формування естетичної активності дітей засобами мистецтва була побудована на ідеї генералізації освітньо-виховних зусиль батьків і педагогів у напрямку естетичного виховання дітей, широкого впровадження набули педагогічні умови інформаційного і організаційного впливу на естетичний розвиток дошкільників. Педагогічна увага була спрямована на етапне впровадження освітньо-виховних комплексів, що забезпечили поступове формування естетичної активності дітей дошкільного віку засобами мистецтва.

Багаторічний експеримент був спрямований на досягнення чітко визначеної мети у розвитку кожної дитини і можливість створення персоніфікованих програм формування естетичної активності дітей дошкільного віку засобами мистецтва.

Результати експерименту можуть стати перспективою для подальшого дослідження процесу формування творчої особистості на різних вікових етапах її цілісного становлення. Оскільки дошкільний вік є вихідною ланкою неперервного процесу виховання і освіти, питання динаміки особистісного розвитку у цей сприятливий період життєтворчості суб'єкта має визначальне значення для прояву життєвих установок дорослої людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арзарян А.В. Світогляд та естетичний розвиток особистостей. – К.: Наукова думка, 1990. – 87 с.
2. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології // Педагогіка і психологія. – 1999. – №4. – С. 5–14.
3. Бутенко В.Г. Эстетическая активность и способы её проявления / Развитие эстетической активности школьников. – К., 1992. – С. 5–25.
4. Кирилук А.С. Категория “активность”, мировоззренческие и методологические функции. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 112–124.
5. Щученко В.О. До питання про сутність культури // Філософська думка. – 1988. – №5. – С. 7–10.

УДК 37. 036

Л.Б. Кулікова

АНТИЧНА МІФОЛОГІЯ ЯК ОСНОВА ТА ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ

ПОТРЕБНОСТЬ В ВЫСОКИХ ОБРАЗЦАХ

*Все снова и снова приводит нас к
античным грекам – именно в их
произведениях воплощен
прекрасный человек. Все остальное
следует рассматривать лишь
исторически, по мере возможности
усваивая все то хорошее, что в нем
заключается.*

Гете.